

Julkaisija

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI)

Julkaisun nimi

Kumppanina työelämä – Arviointi työelämässä oppimisesta ja työelämäyhteistyöstä ammatillisessa koulutuksessa

Tekijät

Raisa Hievanen, Paula Kilpeläinen, Mari Huhtanen, Anni Tuurnas, Ville Loukusa, Laura Pylväs, Kirsi Rasinaho, Jenni Taakala, Matti Tujula & Mikko Vieltojärvi

Kansallisessa koulutuksen arviointikeskuksessa toteutettiin vuosina 2021–2022 arviointi, joka kohdistui ammatillisen koulutuksen työelämäläheisyyteen ja työelämäyhteistyöhön liittyviin prosesseihin ja käytäntöihin. Arviointi tuotti tietoa työpaikalla järjestettävän koulutuksen toteutumisesta, toteuttamisen tavoista, toimivuudesta ja vaikuttavuudesta. Lisäksi tuotettiin tietoa koulutuksen järjestäjien ja työelämän yhteistyön rakenteista ja muodoista sekä niiden toimivuudesta ja kehittämistarpeista.

Arviointiaineisto koostui työelämässä oppimista ja näyttöjä koskevasta rekisteritiedosta, ammatillisen koulutuksen opiskelija- ja työelämäpalautteista, kyselyistä koulutuksen järjestäjille ja ammatillisia tutkinnon osia opettavalle henkilöstölle sekä työnantajien ja työpaikkaohjaajien haastatteluista. Arvioinnin tuloksista nousevia alustavia johtopäätöksiä ja kehittämisuosituksia työstettiin sidosryhmien kanssa kehittämisswebinaarissa ennen niiden lopullista muotoilua.

Arvioinnin mukaan lähes kaikilla koulutuksen järjestäjillä on joitain yhteistyöfoorumia ja -elimiä työelämän kanssa ja niiden koetaan vahvistavan koulutuksen työelämälähtöisyyttä. Yhteistyön muodot työelämän kanssa ja työelämälle tarjottavat palvelut ovat myös melko monipuoliset, vaikkakin niitä tulisi kehittää entistä paremmin työelämän tarpeisiin vastaaviksi. Yleisimpiä työelämäyhteistyön muotoja ovat erilaiset yhteiset projektit ja hankkeet, opiskelijoiden vierailut työpaikoille ja työpaikkojen vierailut oppilaitoksiin sekä työelämän edustajien toimiminen kouluttajina oppilaitoksissa. Osalla ammatillisen koulutuksen järjestäjistä on myös yhteisiä oppimisympäristöjä sekä koneita ja laitteita työelämän kanssa.

Arvioinnin mukaan valtaosa koulutuksen järjestäjistä on kartoittanut alueensa työpaikat, joissa voi hankkia tutkinnon perusteiden mukaista osaamista. Lisäksi lähes kaikilla järjestäjillä on käytössään rekisteri tai vastaava työelämässä oppimiseen soveltuvista työpaikoista ja enemmistö huolehtii niiden päivittämisestä. Osalla aloista ja tutkinnoista on haasteita löytää osaamisen hankkimiseen ja näyttöihin soveltuvia työpaikkoja. Työpaikkojen saatavuuden haasteet kohdistuvat enemmän

perustutkintoihin kuin ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin. Yleisimmin haasteita on humanistisella ja taidealoilla ja siellä erityisesti media-alan ja kuvallisen ilmaisun, taideteollisuusalan ja esittävien alojen tutkinnoissa. Työpaikkojen puute tai niiden vähyys sekä alan luonteesta johtuen yritysten pienuus ja yksinyrittäjyys sekä työpaikkojen vastaamattomuus tutkinnon perusteisiin olivat yleisimpiä syitä, jotka vaikeuttivat soveltuvien työpaikkojen saantia työelämässä oppimiseen.

Työelämässä oppimisen tavoitteista ja työtehtävistä sekä osaamisen kehittymisen seurannasta ei aina sovita yhdessä opettajan, opiskelijan ja työpaikkaohjaajan kanssa, mikä osaltaan heikentää työelämässä oppimisen laatua. Koulutuksen järjestäjät varmistavat useimmiten ennakolta opiskelijoiden riittävät valmiudet ennen työelämässä oppimista. Koulutustoimijoiden ja työelämän välistä keskustelua siitä, millä tasolla opiskelijoiden osaamisen tulisi olla työelämässä oppimisen jakson alkaessa tarvitaan kuitenkin edelleen lisää.

Arvioinnin mukaan koulutuksen järjestäjät käyttävät monipuolisia välineitä yhteydenpitoon opiskelijoihin, ohjaamiseen ja osaamisen kehittymisen seurantaan työelämässä oppimisen aikana. Yleisimmät yhteydenpidon ja ohjauksen tavat ovat puhelinsoitot, työpaikkakäynnit, tekstiviestit tai viestisovellukset ja sähköposti. Digivälineet ovat laajalti käytössä etenkin kauempana sijaitsevien työelämässä oppimispaikkojen osalta. Sen sijaan virtuaalisten oppimisympäristöjen käyttö työelämässä oppimisen ohjaamiseen ja osaamisen kehittymisen seurantaan on vielä harvinaista. Opettajat ovat useimmiten säännöllisesti yhteydessä opiskelijoihin työelämässä oppimisen aikana ja työpaikkaohjaajat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä oppilaitoksilta saatavaan tukeen opiskelijoiden ohjaamisessa ja osaamisen kehittymisen seurannassa.

Näyttöjen toteutus osana työelämässä oppimista toteutuu hyvin ja opiskelijat ovat useimmiten tyytyväisiä näyttöjen toteutukseen. Useimmat työpaikkaohjaajat kokevat saaneensa riittävästi perehdytystä näyttöjen arviointiin ja näytön toteutus yhteistyössä oppilaitoksen kanssa on onnistunut pääsääntöisesti hyvin. Näyttöjen suunnittelu yhdessä opettajan, opiskelijan ja työelämän edustajan kanssa ei kuitenkaan aina toteudu. Noin puolella kaikista koulutuksen järjestäjistä näytöt suunnitellaan aina yhdessä opettajan, opiskelijan ja työelämän edustajan kanssa. Lähes joka kymmenes Amispalautteeseen vastannut opiskelija kertoi, ettei ollut osallistunut näyttönsä suunnitteluun. Arvioinnin mukaan koulutuksen järjestäjien välinen yhteistyö työpaikalla järjestettävän koulutuksen ja etenkin näyttöjen toteuttamisessa on vielä melko vähäistä.

Useilla koulutuksen järjestäjillä on käytössään monipuolisia ja vaihtoehtoisia tapoja työpaikkaohjaajien osaamisen kehittämiseen ja suurin osa järjestäjistä tarjoaa työpaikkaohjaajille säännöllisesti mahdollisuuksia ohjaus- ja arviointiosaamisen kehittämiseen. Tavanomaisimpia tapoja ovat lähi- ja verkkokoulutuksena toteutettavat koulutukset ja perehdytykset sekä työpaikkaohjaajakohtaiset perehdytykset työelämässä oppimisen alussa tai opettajien ohjauskäyntien yhteydessä.

Valtaosa opetus- ja ohjaushenkilöstöstä koki työelämäyhteistyön kehittävän heidän ammattialakohtaista osaamistaan. Osalla koulutuksen järjestäjistä on käytössään opettajien työelämäjakso opettajien osaamisen kehittämiseksi. Erilaiset resurssitekijät, kuten rahoituksen, henkilöstön ja ajan puute olivat yleisimpiä syitä opettajien työelämäjaksojen puuttumiselle ja niihin osallistumattomuuteen.

Arvioinnin mukaan oppisopimuksen tarjoamia mahdollisuuksia ei tunneta vielä riittävästi työelämän keskuudessa, mikä asettaa haasteita tämän koulutusmuodon toteuttamiselle. Vaikka koulutuksen järjestäjillä on käytössään monipuolisia tapoja ja keinoja edistää työelämässä oppimisen eri muotojen tunnettavuutta, ei työelämän keskuudessa tiedetä riittävästi esimerkiksi opiskelijoiden mahdollisuudesta siirtyä koulutussopimuksesta oppisopimukseen ja toisinpäin, mahdollisuudesta tehdä koko tutkintoa lyhyempiä oppisopimuksia, mahdollisuudesta saada koulutuskorvausta sekä toisaalta velvollisuudesta ohjata opiskelijaa.

Arvioinnin mukaan suurin osa koulutuksen järjestäjistä seuraa, arvioi ja kehittää säännöllisesti työpaikalla järjestettävää koulutusta ja työelämäyhteistyötä. Työpaikkaohjaajat ovat pääosin tyytyväisiä yhteistyöhön oppilaitoksen kanssa. Lisäksi koulutuksen järjestäjät keräävät säännöllisesti tietoa työelämän osaamistarpeista sekä yhteistyömahdollisuuksista. Sen sijaan sekä työpaikkaohjaajat että työnantajat arvioivat heikommaksi oppilaitosten kyvyn kehittää toimintaansa saamansa palautteen perusteella. Kehittämistoiminta kerätyn tiedon pohjalta näyttää olevan melko vähäistä ja toiminta näyttää keskittyvän aiemmin omaksuttujen käytäntöjen, toimintatapojen ja suhteiden varaan. Työelämän näkökulmasta koulutuksen järjestäjien kyky kehittää toimintaansa saamansa palautteen perusteella vaatiikin vielä kehittämistä.

Arvioinnissa annettiin seuraavat kehittämissuosituksen:

- Uusia keinoja työelämässä oppimiseen soveltuvien työpaikkojen lisäämiseksi tulee kehittää.
- Oppilaitosten ja työelämän odotuksia ja rooleja osaamisen tuottamisessa tulee selkeyttää.
- Ohjauksen ja osaamisen kehittymisen seurannan käytännöistä ja vastuista tulee sopia yhdessä oppilaitosten ja työpaikkojen kanssa.
- Näyttöjen suunnittelua yhdessä opettajan, opiskelijan ja työpaikkaohjaajan kanssa tulee vahvistaa.
- Koulutussopimuksen ja erityisesti oppisopimuksen tunnettavuutta työelämän keskuudessa tulee edelleen lisätä.
- Koulutuksen järjestäjien tulee edelleen panostaa työpaikkaohjaajien ohjaus- ja arviointiosaamisen kehittämiseen ja mahdollisuuksia osaamisen päivittämiseen ja kehittämiseen tulee tarjota nykyistä useammin.
- Koulutuksen järjestäjien tulee mahdollistaa ja kannustaa opettajia osaamisen jatkuvaan kehittämiseen. Erityisen tärkeää on varmistaa opettajien ammattialakohtainen osaaminen.
- Koulutuksen järjestäjien tulee edelleen kehittää työelämän tarpeista lähtevien palveluiden ja koulutusten tarjontaa. Myös koulutuksen järjestäjien välistä yhteistyötä palveluiden ja koulutusten tarjonnassa työelämälle tulee tiivistää ja yhtenäistää.
- Työelämässä oppimisen ja työelämäyhteistyön seuranta, arviointia ja kehittämistä tulee jatkaa edelleen ja oppilaitosten henkilöstön roolia siinä selkeyttää. Erityisesti muuta kuin työelämässä oppimista koskevaa yhteistyötä tulee kehittää paremmin työelämän tarpeita vastaavaksi ja hyödyntää siinä saatua palautetta.

Avainsanat: ammatillinen koulutus, työelämäläheisyys, työelämäyhteistyö, työpaikalla järjestettävä koulutus, työelämässä oppiminen, koulutussopimus, oppisopimus, ohjaus, näytöt, arviointi